

تأثیر استفاده از اینترنت بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان ابتدایی

ابراهیم محمدجانی *

مریم صفرنواده **

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دوره ابتدایی بوده است. این پژوهش در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ به روش شبه تجربی و با استفاده از طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل انجام شد. جامعه آماری را کل دانش آموزان پسر پایه ششم ابتدایی منطقه سرچهان، به تعداد ۱۸۵ نفر تشکیل داده است. با استفاده از جدول کرجسی و مورگان تعداد ۱۲۰ نفر با روش نمونه گیری تصادفی خوشه‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار اندازه گیری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق ساخته رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی بود. پایایی آزمون از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آمد. روایی ابزار نیز توسط ۵ نفر از متخصصان علوم تربیتی و روان‌شناسی و هم‌چنین، با استفاده از نظرات ۲۰ نفر از آموزگاران و مدیران تأیید شد. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون t گروه‌های مستقل و با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که استفاده از اینترنت موجب افزایش رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان می‌شود. هم‌چنین، نتایج نشان داد که استفاده از اینترنت موجب افزایش مهارت‌های احترام گذاشتن به دیگران، مسؤولیت پذیری، دوست‌یابی و مشارکت در فعالیت‌های گروهی شده است.

واژگان کلیدی

اینترنت، مهارت‌های اجتماعی، دانش آموزان پسر، ششم ابتدایی

* دبیر رسمی آموزش و پرورش، کارشناس ارشد آموزش و پرورش ابتدایی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
ebrahimmohammadjani@yahoo.com
** استادیار گروه برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران m.safarnavadeh@yahoo.com

نویسنده مسؤول یا طرف مکاتبه: ابراهیم محمدجانی

مقدمه

استفاده از فن‌آوری‌های نوین یکی از جلوه‌های آشکار دنیای پیش‌روست. اینترنت نیز به عنوان یکی از ابعاد نوپای این فن‌آوری‌های جدید جهان معاصر، نقش به‌سزایی در تغییر و تحول زندگی افراد جامعه دارد. اینترنت توانسته است، با ورود خود به زندگی افراد، به سرعت به یکی از ابزارهای لازم زندگی تبدیل شود (Hasanzadeh et al., 2012). ویژگی‌های منحصر به فرد اینترنت از جمله سهولت دسترسی به آن، ۲۴ ساعته بودن، سادگی کار، هزینه پایین و گمنام ماندن کاربران آن، همگی موجب استقبال عظیم مردم در سراسر جهان از آن شده است (Zamani et al., 2013). با رشد روزافزون اینترنت و افزایش شمار کاربرانی که به اینترنت متصل می‌شوند، لزوم بررسی تأثیر اینترنت بر زندگی کاربران اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. اینترنت به عنوان یک وسیله ارتباطی که در خود اطلاعات زیادی را جای داده و هم‌چنین، چندرسانه‌ای بودن اطلاعات آن، شرایط پیچیده‌ای را برای استفاده‌کنندگان خود ایجاد کرده است، به نحوی که اینترنت در هر محیطی با هر میزان استفاده می‌تواند، بر مخاطبان خود تأثیرگذار باشد. علاوه بر آن، اینترنت به عنوان یک رسانه دوطرفه عمل کرده و توانسته بین پیام‌دهنده و پیام‌گیرنده تعامل برقرار کند.

عمده‌ترین و شایع‌ترین رسانه‌ای که در دنیای امروزی روابط اجتماعی و عوامل تأثیرگذار آن را تحت تأثیر گسترده قرار داده، اینترنت است. ظهور اینترنت به عنوان رسانه‌ای قدرت‌مند در سال‌های اخیر دوباره باب گفت‌وگوهای جدید را در خصوص نقش رسانه‌ها گشوده است. اینترنت به مثابه یک رسانه (Mcquail, 2005) در سال‌های اخیر رشد حیرت‌انگیزی (Mckenna & Bargh, 2000, Watt et al., 1999) کرده است و نویدها و تهدیدات بسیاری را به همراه داشته است (Kestnbaum et al., 2002, Kiesler et al., 2002, Kraut et al., 1998). زمان زیادی از طرح نظریه دهکده جهانی^۱ توسط مک‌لوهان^۲ (دهه ۱۹۶۰) نمی‌گذرد. او بر این باور بود که با پیشرفت‌های سریع در زمینه‌های مخابراتی و ارتباطی (مانند اینترنت و ماهواره) عملاً فاصله‌های فیزیکی از بین رفته است و جهان با این وسعت، به دهکده‌ای کوچک تبدیل خواهد شد و جامعه اطلاعاتی^۳ شکل خواهد گرفت (Sarrafizadeh, 2007). یکی از تهدیدات ناشی از این پیشرفت‌های سریع که برخی پژوهشگران نیز به آن اشاره کرده‌اند، این است که استفاده بیش از

---

1. Global Village
2. Marshal McLuhan
3. Information Society

حد از اینترنت به مرور زمان جای روابط واقعی انسان‌ها را در زندگی روزمره خواهد گرفت. به نظر آنها اینترنت با فراهم کردن فضایی مجازی برای ایجاد رابطه، افراد را از تعامل با یکدیگر و ایجاد روابط حقیقی باز می‌دارد. اما، به همان مقدار که اینترنت تهدیدی برای روابط اجتماعی به‌شمار می‌آید، اکثر روابط و تعاملات مجازی که کاربران در دنیای مجازی برقرار می‌کنند می‌تواند پایه‌ها، زیرساخت‌ها و آموزش‌های لازم برای برقراری روابط اجتماعی واقعی در دنیای حقیقی را فراهم نماید. بنابراین، اینترنت می‌تواند از یک سو، تهدیدی برای مهارت‌ها و روابط اجتماعی محسوب شود و از سوی دیگر، فرصتی مناسب برای رشد مهارت‌ها و روابط اجتماعی به‌شمار آید.

به طور کلی، مهارت‌های اجتماعی^۱ به رفتارهایی گفته می‌شود که شالوده ارتباطات موفق و رو در رو را تشکیل می‌دهند (Harje et al., 2005). مهارت‌های اجتماعی مجموعه‌ای از توانایی‌هایی هستند که روابط اجتماعی مثبت و مفید را آغاز و حفظ نمایند، دوستی و صمیمیت با هم‌سالان را گسترش دهند، سازگاری رضایت‌بخشی در مدرسه ایجاد کنند، به افراد اجازه دهند که خود را با شرایط وفق دهند و تقاضاهای محیط اجتماعی را بپذیرند (Gresham et al., 2001). هالینگر^۲ مهارت‌های اجتماعی را عبارت از مهارت‌هایی می‌داند که برای داشتن ارتباط مثبت با دیگران و پذیرش توسط آنها ضروری هستند. شاندر^۳ و همکاران مهارت‌های اجتماعی را به عنوان وسیله ارتباط میان فردی و محیط تعریف می‌کنند و معتقدند که این وسیله برای شروع و ادامه ارتباط سازنده و سالم با هم‌سالان به عنوان بخش مهمی از بهداشت روانی، مورد استفاده واقع می‌شود (Yosefi & Mokhir, 2002). تعامل‌های اجتماعی کارا، به وضوح برای سازش هیجانی و رفتاری و عملکرد موفق در خانه، مدرسه، محل کار و اجتماع ضروری می‌باشند. رفتار میان فردی ماهرانه، به طور طبیعی دارای عواقب پاداش‌دهنده؛ از قبیل شروع و عمق بخشیدن به دوستی‌ها، کاهش منابع تنش‌زای زندگی، کسب نیازهای زناشویی و به دست آوردن خودبستگی^۴ می‌باشد (Dehbozorgi, 1993). هم‌چنین، رابطه مثبتی میان مهارت‌های اجتماعی و رشد اجتماعی وجود دارد (Ebrahimi Ghavam, 1994).

-
1. Social Skills
  2. Halinger
  3. Shandier
  4. Self- Sufficiency

کراوت و همکاران (Kraut et al., 1998) در پژوهشی تحت عنوان «پارادوکس اینترنت^۱: آیا تکنولوژی اجتماعی موجب کاهش عضویت افراد در گروه‌های اجتماعی و خوشبختی آنان می‌گردد؟»، ادعا کردند که استفاده از اینترنت موجب کاهش ارتباط فرد با خانواده‌اش و کوچک شدن حلقه اجتماعی پیرامون فرد و افزایش تنهایی و افسردگی می‌گردد. بنابر نتایج این تحقیق، استفاده از اینترنت به میزان دو ساعت در هفته در مدت زمان دو سال موجب کاهش متوسط اندازه شبکه اجتماعی پاسخ‌گویان شد، هم‌چنین، مطابق یافته‌ها، مشخص شد که بیشترین کاربرد اینترنت در منازل مربوط به ارتباطات میان فردی بود.

یکی از اولین کتاب‌های مهم در خصوص روابط اجتماعی و اینترنت، کتاب «اجتماعات مجازی^۲» نوشته هوارد رینگولد^۳ است. هر چند این کتاب در سال ۱۹۹۳؛ یعنی، در اوان رشد اینترنت و زمانی که هنوز اینترنت گسترش چندانی نیافته بود، نگاشته شد. اما، امروز به عنوان یک اثر کلاسیک در این زمینه شناخته شده است. این کتاب با طرح بحث جوامع مجازی، چشم‌انداز جدیدی را گشود. منظور از جوامع مجازی، جوامعی هستند که در آن افراد به واسطه ارزش‌ها و علایق مشترک از طریق شبکه اینترنت به همدیگر متصل می‌شوند و پیوندهای دوستی و حمایتی میان آنان به وجود می‌آید که ممکن است به ارتباط رو در رو هم بیانجامد (Castells, 2001). از نظر رینگولد، اجتماع مجازی نسخه تکنولوژیکی اجتماع سنتی است. وی معتقد است که تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی به ما فرصت بازسازی اجتماعات را در عصر جدید می‌دهند، اجتماعاتی که به واسطه تحولات تکنولوژیک جدید آسیب دیده‌اند. آنچه از دست رفته است، اکنون می‌تواند، به کمک صفحه کلید^۴، مانیتور^۵، پردازشگر^۶ و مودم^۷ مجدداً ساخته شود (Amirkafi, 2004).

افنسو و همکاران (Affonso et al., 2001) در پژوهشی تحت عنوان «رایانه و فن‌آوری وابسته به آن و تأثیر تعاملات اجتماعی»، به این نتیجه رسیدند که رایانه و فن‌آوری وابسته به آن ممکن است تعاملات اجتماعی را در خانه تسهیل کند. از آنجا که رایانه به برخی از آموزش‌ها نیاز

-
1. Internet Paradox
  2. Virtual Communities
  3. Howard Rheingold
  4. Keyboard
  5. Monitor
  6. Processor
  7. Modem

دارد، فرصت‌هایی را برای مداخله و نفوذ دیگران فراهم می‌آورد که تعاملات اجتماعی در طی این مداخلات اتفاق می‌افتد. جنبه دیگر این که رایانه ممکن است تعاملات اجتماعی با افراد بیرون از خانه را از طریق پست الکترونیک و اینترنت افزایش دهد، گرچه از احساس انزوای ذاتی در این رسانه و کمبود تماس رو در رو به عنوان عاملی برای احساس بیگانگی و تنهایی نیز صحبت شده است. کیسلر و همکاران (Kiesler et al., 2002) پژوهشی را تحت عنوان «تکامل اینترنت و تأثیرات اجتماعی آن»، انجام دادند. این تحقیق درباره میزان وابستگی اجتماعی و سلامت روانی کاربران جدید اینترنت در نمونه‌ای از خانواده‌های شهر پیتزبرگ^۱ بود. شرکت‌کنندگان در این مطالعه برای ارتباطات خود به نسبت زیادی از اینترنت استفاده می‌کردند که معمولاً تأثیرات مثبتی بر سلامت دارد. از زمان تحقیق اول تا مطالعه بعدی (۱۹۹۶-۱۹۹۹)، اینترنت تغییرات بسیاری داشت و به افراد حق انتخاب بیشتری برای تماس‌ها، فعالیت‌ها و اطلاعات می‌داد. در مطالعه بعد، از نمونه اولیه مشخص شد که تأثیرات منفی، دیگر آشکار و مشهود نیست و این نشان داد که هر چه مدت زمان استفاده از اینترنت بیشتر باشد بر روابط اجتماعی تأثیر مثبت دارد. استفاده از اینترنت به طور کلی نتایج بهتری برای برون‌گراها و کسانی داشت که از حمایت اجتماعی بیشتری بهره‌مند بودند و نتایج بدی بر درون‌گراها و کسانی داشت که از حمایت کمتری بهره‌مند بودند. هم‌چنین، این مطالعه نشان داد که بسیاری از مردم خصوصاً افراد با منابع اجتماعی خوب، اینترنت را در زندگی عادی و به نفع خود وارد کرده‌اند.

از دیگر کارهای مهم در این زمینه، تحقیق ولمن و همکاران (Wellman et al., 2002) است. این تحقیق بیانگر این نکته بوده که میان استفاده از اینترنت و تراکم روابط اجتماعی، رابطه‌ای مثبت و انباشتی وجود دارد. شاید، یکی از مهم‌ترین مطالعات مربوط یافته‌هایی باشد که در بررسی ۴۰۰۰ نفر کاربر اینترنتی در آمریکای شمالی به دست آمد. این پیمایش که توسط سایت اینترنتی نشنال جئوگرافیک^۲ در پاییز ۱۹۹۸ انجام شد، نشان داد که استفاده از ایمیل جایگزین روابط اجتماعی نشده است، بلکه به عنوان شکل جدیدی از رابطه به روابط رو در رو، تلفن و نامه اضافه شده است. تأثیر مثبت ایمیل بر روابط میان دوستان بیشتر از رابطه میان خویشاوندان بود، به ویژه در خصوص دوستانی که در فواصل دور از هم زندگی می‌کردند. افراد تحصیل‌کرده تمایل بیشتری ارسال

1. Pittsburgh

2. www.nationalgeographic.com

ایمیل برای دوستان دور از خود نشان می‌دادند. کاربران جوان علاقه به ارسال ایمیل به دوستان خود داشتند، در حالی که افراد مسن بیشتر علاقه به ارسال ایمیل به اعضای خانواده خود برای برقراری ارتباط داشتند.

یامانوچی و کوگت (Yamauchi & Coget, 2002) در پژوهشی تحت عنوان «تأثیر اینترنت بر روابط اجتماعی»، به این نتیجه رسیدند که تأثیرات اینترنت چنان ناهمگن و متنوع است که نمی‌توان آن را به وسیله مدل ساده‌ای به دست آورد. هر تحلیلی که بر اساس مدل ساده انجام شود به نتایج اشتباهی می‌رسد که اثرات ناهمگن همدیگر را نفی خواهند کرد. نتایج این پژوهش هم‌چنین، نشان داد که استفاده از اینترنت ویژگی‌های جمعیت‌شناسی افراد را کم‌رنگ‌تر می‌کند. این فن‌آوری با فراهم کردن شرایط یکسان برای همه افراد، روابط اجتماعی را تسهیل می‌کند. گوستاوو مش (Gustavo Mesh, 2002) در پژوهشی تحت عنوان «تأثیر اینترنت بر کیفیت ارتباط نوجوانان»، به این نتیجه رسید که ارتباط اینترنتی و میزان استفاده از این فن‌آوری به صورت منفی با ادراک نوجوانان از کیفیت ارتباط با فامیل رابطه دارد. یافته‌ها نشان داد که نوجوانانی که معمولاً از اینترنت استفاده می‌کردند، با والدین خود دچار مشکل بودند و این مسأله بر کیفیت ارتباط آنها اثر می‌گذاشت. برخی از این نوجوانان هم‌چنین کشف کردند که صرف زمان پشت کامپیوتر می‌تواند، جانشینی برای دیگر فعالیت‌ها و روابط باشد. دانش‌آموزان در تمامی سنین ممکن است، تا حد نزول نمره‌های درسی و به هم خوردن روابط دوستانه آنها در اینترنت زمان صرف کنند.

دوران (Duran, 2002) در پژوهشی تحت عنوان «تأثیر فضای سایبرنتیک بر هویت»، بر روی ۱۸۰ نفر از دانشجویان دانشگاه تهران (گروه آزمایش) و ۱۸۵ نفر از دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس (گروه کنترل) به این نتایج رسید: وجود رابطه میان فضای سایبرنتیک از یک سو و تضعیف هویت خانوادگی، تقویت هویت هم‌سالان و هویت ملی از سوی دیگر مورد تأیید قرار نمی‌گیرد؛ اگرچه فضای سایبرنتیک فرصت تعاملات رو در رو را کمتر ساخته، ولی در عین حال محور تجمع اعضای خانواده و موضوع گفت‌وگوها و تعاملات فی‌مابین گردیده است. دامنه دوستی‌های فضای واقعی غالباً به فضای سایبرنتیک نیز بسط یافته است، به قسمی که دوستان کماکان توانسته‌اند پیوندهای قوی میان خود را محفوظ دارند. از سوی دیگر، به نظر می‌رسد، عمق پیوندهای دوستی تازه شکل گرفته بر روی اینترنت چیزی کمتر از دوستی‌های فضای واقعی نباشد. پورشهریاری (Poorshahriyari, 2005) در پژوهشی تحت عنوان «نقش استفاده از اینترنت در افسردگی،

انزوای اجتماعی و چگونگی ارتباط میان نوجوانان ایرانی و والدین‌شان»، به این نتیجه رسید که بین استفاده از اینترنت و وابستگی خانوادگی رابطه‌ای وجود ندارد. اما، با انتخاب ۲۵ دانش‌آموزی که بیش از ۱۰ ساعت در هفته از اینترنت استفاده می‌کردند و مقایسه میزان افسردگی، انزوای اجتماعی و وابستگی خانوادگی آنها با گروه کنترل تفاوت معناداری در هر سه عامل دیده شد.

محسنی و همکاران (Mohseni et al., 2006) در پژوهشی که تحت عنوان «بررسی اثرات استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی کاربران اینترنت»، بر روی ۲۰۴ نفر از کاربران کافی‌نت‌های تهران انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که میان زمان استفاده از اینترنت در طول شبانه‌روز و انزوای اجتماعی رابطه‌ای معنادار و معکوس وجود دارد. هم‌چنین، استفاده اجتماعی از اینترنت موجب کاهش انزوای اجتماعی می‌گردد. احمدی و همکاران (Ahmadi et al., 2009) در پژوهشی به بررسی آثار فن‌آوری ارتباطی جدید (اینترنت، بازی‌های رایانه‌ای و ماهواره) بر تربیت اجتماعی، با تأکید بر سازگاری دانش‌آموزان سال دوم دبیرستان‌های تهران پرداختند. آنها به این نتیجه رسیدند که رابطه معناداری بین استفاده از فن‌آوری‌های نوین و سازگاری دانش‌آموزان وجود ندارد. اما، نتایج نشان داد که با افزایش مدت زمان استفاده از اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای، بهبود سازگاری ایجاد می‌شود. هم‌چنین، با توجه به منفی بودن جهت رابطه متغیرهای میزان تماشای ماهواره و میزان سازگاری می‌توان نتیجه گرفت که با افزایش مدت زمان تماشای ماهواره، کاهش سازگاری دانش‌آموزان رخ می‌دهد.

با توجه به مطالب ارایه شده می‌توان اظهار داشت یکی از عواملی که مهارت‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده، پدیده نوظهور اینترنت و استفاده از آن است. بنابراین، هدف کلی پژوهش حاضر بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پایه ششم دوره ابتدایی است. در همین راستا، فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر می‌باشند:

فرضیه اصلی: استفاده از اینترنت مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد.

فرضیه ویژه اول: استفاده از اینترنت مهارت احترام گذاشتن به دیگران را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.

فرضیه ویژه دوم: استفاده از اینترنت مهارت مسئولیت‌پذیری را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.

فرضیه ویژه سوم: استفاده از اینترنت مهارت دوست‌یابی را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.

فرضیه ویژه چهارم: استفاده از اینترنت مهارت مشارکت در فعالیت‌های گروهی را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.

روش

با توجه به ماهیت موضوع، پژوهش حاضر از نوع شبه تجربی است. این پژوهش دامنه کار خود را به علت آموزش‌های پایه‌ای رایانه و اینترنت در درس کار و فن‌آوری، به پایه ششم ابتدایی محدود کرد تا تأثیر استفاده از اینترنت را بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مطالعه و بررسی کند. لذا، جامعه آماری این پژوهش شامل کل دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی منطقه سرچهران (استان فارس) در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ به تعداد ۱۸۵ نفر بوده است. از بین آنها، با استفاده از جدول کرجسی و مورگان، تعداد ۱۲۰ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. بدین صورت که ابتدا منطقه مورد نظر به چهار زیرمنطقه تقسیم شد، سپس یک قسمت انتخاب و از بین مدارس موجود در این قسمت دو مدرسه انتخاب شد که هر کدام دارای دو کلاس ششم بوده است. از این چهار کلاس، دو کلاس به عنوان گروه گواه و دو کلاس به عنوان گروه آزمایش لحاظ شده است.

ابزار اندازه‌گیری برای مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان، پرسش‌نامه محقق‌ساخته رشد مهارت‌های اجتماعی بود. منظور از مهارت‌های اجتماعی مجموعه رفتارهایی است که در تعاملات میان‌فردی، متناسب با هنجارهای اجتماعی و موقعیت‌ها به کار گرفته می‌شود و نتایج مثبتی را به بار می‌آورد. پرسش‌نامه مذکور، مشتمل بر ۴۰ سؤال چهارگزینه‌ای و برای دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی تدوین شده است و چهار مؤلفه مهارت‌های اجتماعی؛ یعنی، مؤلفه‌های احترام گذاشتن به دیگران (۱۰ سؤال)، مسؤلیت‌پذیری (۱۰ سؤال)، دوست‌یابی (۱۰ سؤال) و مشارکت در فعالیت‌های گروهی (۱۰ سؤال) را در دانش‌آموزان مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار می‌دهد. نحوه نمره‌دهی به این صورت بود که برای مهارت‌های اندازه‌گیری شده ۰/۵ نمره در نظر گرفته شد و طیف نمره‌دهی بین ۰ تا ۲۰ بود (کمترین نمره صفر و بیشترین نمره ۲۰). پایایی ابزار بر اساس اجرای آزمون بر روی یک نمونه ۳۰ نفری از جامعه آماری و با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ بررسی شد که ضریب پایایی ۰/۸۷ به دست آمد. به منظور تعیین و تأمین روایی ابزار، از روش روایی صوری، محتوایی و نظر متخصصان استفاده شده است. به این ترتیب که پرسش‌نامه اولیه از

لحاظ سنجش رشد مهارت‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن در اختیار ۵ نفر از صاحب‌نظران این حوزه (استادان رشته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی) و هم‌چنین، ۲۰ نفر از آموزگاران و مدیران برای تغییر و اصلاح قرار گرفت که پس از اعمال نظرات آنها پرسش‌نامه اصلی تهیه گردید. در این طرح، با داشتن یک گروه آزمایش و یک گروه گواه، از پیش‌آزمون و پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی استفاده شده است. طی جلسه‌ای که با مسؤولان مدارس، معلمان و اولیای دانش‌آموزان گروه آزمایش گذاشته شد، مقرر گردید این دانش‌آموزان در انجام اکثر امور و فعالیت‌های درسی و غیردرسی (تفریح، سرگرمی) به استفاده از اینترنت تشویق و زمینه‌های لازم برای استفاده از اینترنت نیز فراهم شود. مسؤولان مدارس نیز با همکاری خود کارگاه‌های کامپیوتر مدارس را ضمن تجهیز به اینترنت، در تمامی ساعات کلاسی جهت استفاده این گروه از دانش‌آموزان باز گذاشتند. هم‌چنین، معلمان گروه آزمایش نیز در دادن تکلیف، مخصوصاً تکالیف خارج از مدرسه دانش‌آموزان را به استفاده از اینترنت سوق دادند. ولی معلمان گروه کنترل دانش‌آموزان را در استفاده از اینترنت محدود کردند. اولیاء هر دو گروه نیز به همکاری با مدرسه و محققان تشویق شدند. بدین ترتیب، پس از اجرای پیش‌آزمون مهارت‌های اجتماعی، در طی یک دوره شش ماهه گروه آزمایشی در اکثر امور خود از اینترنت استفاده کردند و سپس، پس‌آزمون اجرا شد.

در این پژوهش به علت استفاده از گروه‌های مستقل و داشتن مقیاس پیوسته، از آزمون t گروه‌های مستقل و نرم‌افزار SPSS استفاده شد. از سوی دیگر، چون از گروه آزمایش و گواه، پیش‌آزمون و پس‌آزمون گرفته شد، از روش Gain Score برای تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

فرضیه اصلی: استفاده از اینترنت مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد.

جدول ۱. توصیف داده‌های مربوط به اجرای پیش‌آزمون و پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان

آزمون	گروه	تعداد نمونه	میانگین نمره‌ها	انحراف معیار	خطای معیار میانگین
پیش‌آزمون	آزمایش	۶۰	۱۴/۱۴	۱/۷۸	۰/۱۴۱
	کنترل	۶۰	۱۵/۰۹	۱/۶۴	۰/۱۲۹
پس‌آزمون	آزمایش	۶۰	۱۶/۹۴	۱/۰۷	۰/۰۸۵
	کنترل	۶۰	۱۴/۴۶	۲/۰۹	۰/۱۶۵

بررسی جدول ۱، نشان می‌دهد که مهارت‌های اجتماعی پیش‌آزمون در هر دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت زیادی با هم ندارند و تقریباً یکسان می‌باشد. هم‌چنین، بررسی جدول ۱، نشان می‌دهد که میانگین نمره‌های پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی در گروه آزمایش بیشتر از گروه کنترل است و ضمن افزایش نمره پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی گروه آزمایش، میانگین نمره پس‌آزمون گروه کنترل نسبت به پیش‌آزمون پایین‌تر است. به عبارت دیگر، می‌توان گفت که استفاده از اینترنت توسط دانش‌آموزان گروه آزمایش منجر به کسب نمره بالاتری در پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی شده است، در حالی که در گروه کنترل نمره‌های پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون حتی افت را نشان می‌دهد.

جدول ۲. تفاضل نمره مهارت‌های اجتماعی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین
آزمایش	۶۰	۲/۷۹	۲/۱۳	۰/۱۶۹
کنترل	۶۰	-۰/۶۳	۲/۵۱	۰/۱۶۵

بررسی جدول ۲، نشان می‌دهد که میانگین مهارت‌های اجتماعی در گروه آزمایش به میزان ۲/۷۹ افزایش داشته است در حالی که میانگین گروه کنترل به میزان ۰/۶۳ کاهش داشته است. به عبارت دیگر، استفاده از اینترنت موجب رشد مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان گروه آزمایش شده است. اما، در گروه کنترل نه تنها رشدی مشاهده نشد، بلکه مهارت‌های اجتماعی کاهش هم داشته است.

فرضیه ویژه اول: استفاده از اینترنت مهارت احترام گذاشتن به دیگران را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.

جدول ۳. مقایسه مؤلفه احترام به دیگران در گروه آزمایش و کنترل

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی t	سطح معناداری
آزمایش	۶۰	۴/۳۸	۰/۴۱	۱۱۸	۰/۰۰۱
کنترل	۶۰	۳/۸۹	۰/۶۷	۷/۸۲	۰/۰۰۱

بررسی جدول ۳ نشان می‌دهد که t محاسبه شده برابر با ۷/۸۲ با درجه آزادی ۱۱۸ و در سطح احتمال ۰/۰۰۱ از t جدول بزرگ‌تر است. در نتیجه، تفاوت بین میانگین در گروه آزمایش در دو گروه کنترل و آزمایش از لحاظ آماری معنادار است؛ یعنی، می‌توان گفت به احتمال فراوان، متغیر آزمایشی (استفاده از اینترنت) در گروه آزمایش تأثیر مثبتی داشته است. به عبارت دیگر، استفاده از اینترنت موجب رشد مهارت احترام گذاشتن به دیگران در دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شده است. بنابراین، فرضیه یک تأیید شده و می‌توان اذعان کرد، این پیشرفت ناشی از استفاده از اینترنت بوده است.

فرضیه ویژه دوم: استفاده از اینترنت مهارت مسؤلیت‌پذیری را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.

جدول ۴. مقایسه مؤلفه مسؤلیت‌پذیری در گروه آزمایش و کنترل

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی t	سطح معناداری
آزمایش	۶۰	۴/۱۰	۰/۵۰	۱۱۸	۰/۰۰۱
کنترل	۶۰	۳/۳۸	۰/۷۰	۱۱/۱۶	۰/۰۰۱

بررسی جدول ۴ نشان می‌دهد که t محاسبه شده برابر با ۱۱/۱۶ با درجه آزادی ۱۱۸ و در سطح احتمال ۰/۰۰۱ از t جدول بزرگ‌تر است. در نتیجه، تفاوت بین میانگین در گروه آزمایش در دو گروه آزمایش و کنترل از لحاظ آماری معنادار است؛ یعنی، می‌توان گفت به احتمال فراوان، متغیر آزمایشی (استفاده از اینترنت) در گروه آزمایش تأثیر مثبتی داشته است. به عبارت دیگر، استفاده از اینترنت موجب رشد مهارت مسؤلیت‌پذیری در دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شده است.

بنابراین، فرضیه دو تأیید شده و می‌توان اذعان کرد، این پیشرفت ناشی از استفاده از اینترنت بوده است.

فرضیه ویژه سوم: استفاده از اینترنت مهارت دوست‌یابی را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.

جدول ۵. مقایسه مؤلفه دوست‌یابی در گروه آزمایش و کنترل

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی t	سطح معناداری
آزمایش	۶۰	۳/۸۲	۰/۴۱	۱۱۸	۰/۰۰۱
کنترل	۶۰	۳/۳۰	۰/۶۱	۱۱۸	۰/۰۰۱

بررسی جدول ۵ نشان می‌دهد که t محاسبه شده برابر با ۸/۷۳ با درجه آزادی ۱۱۸ و در سطح احتمال ۰/۰۰۱ از t جدول بزرگ‌تر است. در نتیجه، تفاوت بین میانگین در گروه آزمایش در دو گروه آزمایش و کنترل از لحاظ آماری معنادار است؛ یعنی، می‌توان گفت به احتمال فراوان، متغیر آزمایشی (استفاده از اینترنت) در گروه آزمایش تأثیر مثبتی داشته است. به عبارت دیگر، استفاده از اینترنت موجب رشد مهارت دوست‌یابی در دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شده است. بنابراین، فرضیه سه تأیید شده و می‌توان اذعان کرد، این پیشرفت ناشی از استفاده از اینترنت بوده است.

فرضیه ویژه چهارم: استفاده از اینترنت مهارت مشارکت در فعالیت‌های گروهی را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.

جدول ۶. مقایسه مؤلفه مشارکت در فعالیت‌های گروهی در گروه آزمایش و کنترل

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی t	سطح معناداری
آزمایش	۶۰	۴/۶۳	۰/۵۵	۱۱۸	۰/۰۰۱
کنترل	۶۰	۳/۹۲	۰/۷۷	۱۱۸	۰/۰۰۱

بررسی جدول ۶ نشان می‌دهد که t محاسبه شده برابر با ۹/۲۹ با درجه آزادی ۱۱۸ و در سطح احتمال ۰/۰۰۱ از t جدول بزرگ‌تر است. در نتیجه، تفاوت بین میانگین در گروه آزمایش در دو گروه آزمایش و کنترل از لحاظ آماری معنادار است؛ یعنی، می‌توان گفت به احتمال فراوان، متغیر آزمایشی (استفاده از اینترنت) در گروه آزمایش تأثیر مثبتی داشته است. به عبارت دیگر، استفاده از اینترنت موجب رشد مهارت مشارکت در فعالیت‌های گروهی در دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی

شده است. بنابراین، فرضیه چهار تأیید شده و می‌توان اذعان کرد، این پیشرفت ناشی از استفاده از اینترنت بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

مهارت‌های اجتماعی فرد در ارتباطات میان‌فردی او نقش به‌سزایی دارند. این مهارت‌ها ذاتی نبوده و فرد می‌تواند، به طرق مختلفی این مهارت‌ها را کسب کند. به اعتقاد بسیاری از پژوهشگران، دنیای مجازی و اینترنت در عصر امروزی می‌تواند، خود را به‌عنوان روشی برای کسب مهارت‌های اجتماعی معرفی کند.

یافته‌های این پژوهش بیان‌کننده آن است که استفاده از اینترنت تأثیر معناداری بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارد و موجب برقراری روابط و تعاملاتی سازنده در اجتماع می‌شود. اما، باید توجه داشت که بایستی فرهنگ صحیح استفاده از این فن‌آوری را نهادینه کرد و بستر مناسبی را برای استفاده مناسب از این فن‌آوری مهیا ساخت.

بررسی فرضیه اصلی تحقیق نشان داد که استفاده از اینترنت مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دوره ابتدایی را افزایش می‌دهد. این یافته با یافته‌های پژوهش کیسلر و همکاران (Kiesler et al., 2002) مبنی بر تأثیر مثبت استفاده از اینترنت بر سلامت، هوارد رینگولد (cited in Castells, 2001) مبنی بر ایجاد پیوندهای دوستی و حمایتی از طریق شبکه اینترنت، ولمن و همکاران (Wellman et al., 2002) مبنی بر تأثیر مثبت ایمیل بر روابط میان دوست، افنسو و همکاران (Affonso et al., 2001) مبنی بر افزایش تعاملات اجتماعی از طریق پست الکترونیک و اینترنت، یامائوچی و کوگت (Yamauchi & Coget, 2002) مبنی بر تسهیل روابط اجتماعی توسط اینترنت با فراهم کردن شرایط یکسان برای همه، محسنی و همکاران (Mohseni et al., 2006) مبنی بر کاهش انزوای اجتماعی توسط استفاده از اینترنت و دوران (Duran, 2002) مبنی بر حفظ پیوندهای دوستی در فضای سایبرنتیک هم‌سو است.

ولی یافته مذکور با یافته‌های پژوهش‌های احمدی و همکاران (Ahmadi et al., 2009) مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار بین فن‌آوری‌های نوین ارتباطی (اینترنت) و سازگاری دانش‌آموزان، پورشهریاری (Poورشهریاری, 2005) مبنی بر رابطه بین استفاده از اینترنت و میزان افسردگی، انزوای اجتماعی و وابستگی خانوادگی، گوستاوو مش (Gustavo Mesh, 2002) مبنی بر رابطه بین استفاده از اینترنت و وجود مشکلات با والدین و کراوت و همکاران (Kraut et al., 1998)

مبنی بر کاهش ارتباط فرد با خانواده و کوچک شدن حلقه اجتماعی پیرامون فرد و افزایش تنهایی و افسردگی به موجب استفاده از اینترنت ناهمسو است.

نتایج تحلیل فرضیه ویژه اول نشان داد که استفاده از اینترنت مهارت احترام گذاشتن به دیگران را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد. این یافته با یافته‌های پژوهش هوارد رینگولد (cited in Castells, 2001) مبنی بر ایجاد پیوندهای دوستی و حمایتی از طریق شبکه اینترنت، بری ولمن و همکاران (Wellman et al., 2002) مبنی بر تأثیر مثبت ایمیل بر روابط میان دوستان، افسو و همکاران (Affonso et al., 2001) مبنی بر افزایش تعاملات اجتماعی از طریق پست الکترونیک و اینترنت، یامائوچی و کوگت (Yamauchi & Coget, 2002) مبنی بر تسهیل روابط اجتماعی توسط اینترنت با فراهم کردن شرایط یکسان برای همه هم‌سو است.

بررسی فرضیه دوم نشان داد که استفاده از اینترنت مهارت مسئولیت‌پذیری را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد. این یافته با یافته‌های پژوهش یامائوچی و کوگت (Yamauchi & Coget, 2002) مبنی بر تسهیل روابط اجتماعی توسط اینترنت با فراهم کردن شرایط یکسان برای همه، محسنی و همکاران (Mohseni et al., 2006) مبنی بر کاهش انزوای اجتماعی توسط استفاده از اینترنت و دوران (Duran, 2002) مبنی بر حفظ پیوندهای دوستی در فضای سایبرنتیک هم‌سو و با یافته‌های پژوهش‌های پورشهریاری (Poورشهریاری, 2005) مبنی بر رابطه بین استفاده از اینترنت و میزان افسردگی، انزوای اجتماعی و وابستگی خانوادگی، گوستاوو مش (Gustavo Mesh, 2002) مبنی بر رابطه بین استفاده از اینترنت و وجود مشکلات با والدین و کراوت و همکاران (Kraut et al., 1998) مبنی بر کاهش ارتباط فرد با خانواده و کوچک شدن حلقه اجتماعی پیرامون فرد و افزایش تنهایی و افسردگی به موجب استفاده از اینترنت ناهم‌سو است.

نتایج تحلیل داده‌های مرتبط با فرضیه سوم نشان داد که استفاده از اینترنت مهارت دوست‌یابی را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد. یافته‌های پژوهش در این فرضیه با یافته‌های پژوهش‌های هوارد رینگولد (cited in Castells, 2001) مبنی بر ایجاد پیوندهای دوستی و حمایتی از طریق شبکه اینترنت، بری ولمن و همکاران (Wellman et al., 2002) مبنی بر تأثیر مثبت ایمیل بر روابط میان دوستان، افسو و همکاران (Affonso et al., 2001) مبنی بر افزایش تعاملات اجتماعی از طریق پست الکترونیک و اینترنت، محسنی و همکاران (Mohseni et al., 2006) مبنی بر کاهش انزوای اجتماعی توسط استفاده از اینترنت و دوران (Duran, 2002) مبنی بر حفظ پیوندهای دوستی در

فضای سایبرنتیک هم‌سو است. اما، با یافته‌های پژوهش‌های احمدی و همکاران (Ahmadi et al., 2009) مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار بین فن‌آوری‌های نوین ارتباطی (اینترنت) و سازگاری دانش‌آموزان، پورشهریاری (Poورشahriyari, 2005) مبنی بر رابطه بین استفاده از اینترنت و میزان افسردگی، انزوای اجتماعی و وابستگی خانوادگی و کراوت و همکاران (Kraut et al., 1998) مبنی بر کاهش ارتباط فرد با خانواده و کوچک شدن حلقه اجتماعی پیرامون فرد و افزایش تنهایی و افسردگی به موجب استفاده از اینترنت ناهم‌سو است.

بررسی فرضیه چهارم نشان داد که استفاده از اینترنت مهارت مشارکت در فعالیت‌های گروهی را در دانش‌آموزان افزایش می‌دهد. یافته‌های پژوهش در این فرضیه با یافته‌های پژوهش‌های کیسلر و همکاران (Kiesler et al., 2002) مبنی بر تأثیر مثبت استفاده از اینترنت بر سلامت، افسوس و همکاران (Affonso et al., 2001) مبنی بر افزایش تعاملات اجتماعی از طریق پست الکترونیک و اینترنت، یامائوچی و کوگت (Yamauchi & Coget, 2002) مبنی بر تسهیل روابط اجتماعی توسط اینترنت با فراهم کردن شرایط یکسان برای همه، محسنی و همکاران (Mohseni et al., 2006) مبنی بر کاهش انزوای اجتماعی توسط استفاده از اینترنت و دوران (Duran, 2002) مبنی بر حفظ پیوندهای دوستی در فضای سایبرنتیک هم‌سو و با یافته‌های پژوهش‌های گوستاوو مش (Gustavo Mesh, 2002) مبنی بر رابطه بین استفاده از اینترنت و وجود مشکلات با والدین و کراوت و همکاران (Kraut et al., 1998) مبنی بر کاهش ارتباط فرد با خانواده و کوچک شدن حلقه اجتماعی پیرامون فرد و افزایش تنهایی و افسردگی به موجب استفاده از اینترنت، ناهم‌سو است.

در خصوص استفاده از اینترنت باید گفت یکی از دلایلی که اینترنت را بعضاً خطرناک جلوه می‌دهد، به استفاده نادرست از این تکنولوژی برمی‌گردد. هم‌چنین، خطر مواجهه کودکان از طریق اینترنت با افراد منحرف و دست‌یابی آنها به سایت‌های حاوی مطالب منحرف‌کننده و خارج از درک کودکان می‌تواند، نگرانی استفاده از این تکنولوژی را بیشتر کند. استفاده بیش از حد اینترنت نیز موجب می‌شود، کودکان از تعامل با افراد فامیل و دوستان خود و رو در رو باز بمانند، که در تربیت اجتماعی کودک نقش به‌سزایی دارد. با این حال اگر با مدیریت صحیح، از این فن‌آوری به نحو احسن استفاده شود می‌تواند، جنبه آموزشی داشته و موجب تعاملات مفیدی شود. برای مثال استفاده از شبکه کامپیوتری در مدارس، تعاملات گروهی و همکاری و شکل‌گیری

دوستی‌ها را تسهیل و موجب رشد مهارت‌های اجتماعی می‌شود. بنابراین، باید به جای محدود کردن کودکان در استفاده از اینترنت، زمینه‌های لازم برای رشد مهارت‌های اجتماعی آنان به وسیله این فن‌آوری را مهیا کرد تا ضمن برقراری ارتباط مفید و مؤثر در دنیای مجازی و استحکام زیرساخت‌های روابط دنیای واقعی، فرزندان خود را از افتادن در دام‌هایی که در دنیای مجازی برای آنها پهن کرده‌اند نجات دهیم.

References

1. Affonso, B., Morrison, M., & Krugman, D. M. (2002). *Computers and related technologies and the impact on social interaction*. Retrieved from www.iranculture.com (in Persian).
2. Ahmadi, P., Khademi, E., & Fatahibayat, S. (2009). Effects of new communication technologies (Internet, computer games and satellite) on social education, with a focus on adaptation in the second year high school students of Tehran. *New Thoughts on Education*, 3, 9-36. (in Persian).
3. Amirkafi, M. (2004). *Sociological pattern of social isolation in Tehran*. Unpublished PhD Thesis, Tarbiyat Modares University. (in Persian).
4. Castells, M. (2001). *The Internet galaxy: Reflection on the Internet, business and society*. New York. Oxford University Press.
5. Dehbozorgi, Gh. (1993). *The effectiveness of social skills training on the adjustment of chronic schizophrenic patients in Iran*. Unpublished Master's Thesis, Iran Medical University. Tehran Psychiatric Institute. (in Persian).
6. Duran, B. (2002). *Impact on the identity of cybernetic space*. Unpublished PhD Thesis, Tarbiyat Modares University. (in Persian).
7. Ebrahimi Ghavam, S. (1994). *The relationship between the amount of social development, with emphasis on the types of social support, social skills*. Ministry of Education, Institute of Education. (in Persian).
8. Gresham, F. M., Watson, T. S., & Skinner C. H. (2001). Functional behavioral assessment: Principles, procedures, and future directions. *School Psychology Review*, 30, 150-172.
9. Gustavo, M. (2002). *Internet impact on the quality of the relationship between adolescent*. Retrieved from www.iranculture.com (in Persian).
10. Harje, O., Saunders, D., & Dixon, D. (2005). *Social skills in interpersonal communication* (Translated by Khashayar Beygi & Firoozbakht). Tehran: Roshd Publications. (in Persian).
11. Hasanzadeh, R., Beydokhti, R., & Rezaei, A. (2012). The relationship between academic achievement and personality characteristics of learners with an Internet addiction. *Journal of ICT in Education*, 3(1), 95-107. (in Persian).

12. Kestnbaum, M., Robinson, J. P., Neustadtl, A., & Alvarez, A. (2002). Information technology and social time displacement. *IT & Society*, 1(1), 21-37.
13. Kiesler, S., Kraut, R., Cummings, J. B., Helgeson, V., & Crawford, A. (2002). Internet evolution and social Impact. *IT & Society*, 1(1), 120-134.
14. Kraut, R., Lundmark, V., Patterson, M., Kiesler, S., & Mukapadhyay, T. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *Journal of American Psychologist*, 53, 1017-1031.
15. McKenna, K. Y. A., & Bargh, J. A. (2000). Plan 9 from cyberspace: The implication of the internet for personality and social psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 4(1), 57-75.
16. McQuail, D. (2005). *McQuails Mass Communication Theory* (5th edition). London: Sage Publications.
17. Mohseni, M., Duran, B., & Sohrabi, M. H. (2006). Effects of Internet use on social isolation of Internet users (Café Net Users in Tehran). *Iranian Journal of Sociology*, 28, 72-95. (in Persian).
18. Poorshahriyari, M. (2005). Comparison of depression, social isolation and family connections of users and non-users of the Internet in high school girl students in Tehran. *Psychological Studies*, 3(2), 49-64. (in Persian)
19. Sarrafzadeh, A. (2007). *Information technology in Organization*. Tehran: Mir Publications. (in Persian).
20. Watt, D., & White, J. M. (1999) Computers and the family life. *Comparative Family Studies*, 30(1), 1-15.
21. Wellman, B., Boase, J., & Chen, W. (2002). The network nature of community: Online and offline. *Review Quarterly Journal of IT & Society*, 1(1), 151-165.
22. Yamauchi, Y., & Coget, J-F. (2002). *Untangling the social impact of the Internet: A larg- scale survey*. Retrieved from www.anderson.ucla.edu
23. Yosefi, F., & Mokhir, M. (2002). Matson evaluation of social skills inventory to measure and compare the performance of boys and girls high school in the scale. *Review Quarterly Journal of Applied Psychology*, 18(2), 48-57. (in Persian).
24. Zamani, B., Abedini, Y., & Kalantari, M. (2013). Achievement levels of boys and girls how to use the Internet at school. *Review Quarterly Journal of Applied Psychology*, 3(27), 85-101. (in Persian).

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی